
Marko Attila HOARE

UMANJIVANJE GENOCIDA DO NEPOSTOJANJA: PRESUDA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE U SLUČAJU BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE¹

Presuda Međunarodnog suda pravde za genocid, u slučaju Bosna i Hercegovina protiv Srbije, označava ogroman korak unazad kada je u pitanju kažnjavanje genocida putem međunarodnih sudova. Definiranjem genocida tako usko da taj fenomen skoro sasvim nestaje i korištenjem različitih logičkih i konceptualnih apsurdna, Međunarodni sud pravde je zadao razarajući udarac prevenciji genocida. Presuda se opravdavala kako pravnim razlozima, kao rezultat skrupuloznog poštovanja najstrožije i najpreciznije definicije genocida, tako i političkim razlozima, kao senzibilan kompromis između dvije strane. Ipak nijedno opravdanje nije ispravno.

Kod bosanskomuslimanskog stanovništva koje je iskusilo masovne zločine i patnje bez presedana u poslijeratnoj Evropi, zbog očiglednog neuspjeha pravde, presuda je izazvala duboko razočaranje i ogorčenje. S druge strane, presuda je, oslobođanjem Srbije od ikakve krivice za uzrokovanje genocida, poslužila opravdanju nacionalističkih snaga u Srbiji koje su već odavno tvrdile da su ti zločini izmišljeni od strane zapadne propagande. Ove snage zajedno sa većim dijelom srpskog stanovništva, ne shvataju suptilnost presude Međunarodnog suda pravde i tretiraju je kao jasno opravdanje srpskog položaja. Stoga, teško da se može reći da će presuda podstaknuti pomirenje u regionu. Međunarodni sud može tvrditi da je sudsko, a ne političko tijelo i da u prilikom donošenja presude ne može uzimati u obzir postojeće političke okolnosti. Nažalost, ipak su politički razlozi, i to oni diskreditirajući, čini se odredili Presudu Suda. Ali da ne bi bilo nagađanja o tome o kojim se motivima radi, nadam se da ću pokazati zašto je Presuda konceptualno manjkava u svojim vlastitim određenjima.

Presuda Međunarodnog suda pravde je prihvatila da su "masovna ubistva" i druge forme "masovnih zlostavljanja" Bosanskih Muslimana, izvršena od strane snaga Bosanskih Srba u Bosni u proljeće 1992.godine, kada su ove

¹ *Prevela: Dina Bajraktarević*

snage bile pod kontrolom Srbije, i da ovi zločini imaju elemente genocida. Ono što, međutim, nedostaje prema Sudu, je dokaz o genocidnoj namjeri.² Suprotno tome, Sud je prihvatio da su snage Bosanskih Srba odgovorne za genocid u Srebrenici u ljeto 1995.godine, ali tada te snage nisu više bile pod kontrolom Srbije, tako da se Srbija ne može smatrati odgovornom za njihovo djelovanje. Ipak, uzevši u obzir "klimu duboko ukorijenjene mržnje", koja je vladala između Srba i Muslimana u regionu Srebrenice, na koju se pozvao Sud, zaključeno je da je Srbija trebala biti svjesna stvarne mogućnosti genocida, tako da je trebala da preduzme korake da ga spriječi. Srbija je stoga odgovorna za neuspjeh da spriječi genocid.³

Sud, prema tome upravo govori da je Srbija kriva za sistematična masovna ubistva Muslimana u proljeće 1992.godine bez genocidne namjere, ali ne i za sistematična masovna ubistva sa genocidnom namjerom. Znači Srbija je nekako trebala da pretpostavi da su u Srebrenici tri godine kasnije Bosanski Srbi stekli genocidnu namjeru. Problem je u tome što je Sud definirao genocid kao nešto što nije određeno konkretnim radnjama i dokazima, već sa onim što je u umu zločinaca, nešto što je teško- u praksi vjerovatno nemoguće- utvrditi. Nadalje, Sud je definirao "genocidnu namjeru" na potpuno apstraktan način: kao da akademski koncept genocida mora da bude svjesno u mislima ubica, prije nego što genocid postane genocid. U svoju vlastitu odbranu Srbija je mogla razumno odgovoriti da je jednostavno očekivala da Bosanski Srbi izvrše uobičajena masovna ubistva Bosanskih Muslimana u Srebrenici, ali da to učine bez genocidne namjere. Drugim riječima, Srbija se mogla braniti time da je naoružavala i podržavala Bosanske Srbe u Srebrenici u uvjerenju da će oni masakrirati hiljade Muslimanskih civila sa negenocidnom namjerom.

Sud je tvrdio da je Srbija trebala biti sposobna da predvidi genocidnu namjeru Bosanskih Srba u Srebrenici na osnovu "duboko usađene mržnje" između Srba i Muslimana u ovom području. Ovo već pretpostavlja da genocidna namjera može biti zaključena iz mržnje što je u najboljem slučaju nepouzdan, a u najgorem pokazuje intelektualnu nepismenost u razumijevanju genocida. To je kao da je Sud usvojio Daniela Goldhagen-ov pojednostavljeni model razumijevanja holokausta kao proizvoda urođene njemačke mržnje prema Jevrejima, a odbacio sofisticirane interpretacije

²Case concerning the application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (*Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*), International Court of Justice, 26 February 2007, str.97-98, 115;

³ Ibid., str. 108, 157-158, 161;

Christopher Browning-a, Jonathana Steinberg-a i drugih, u kojima su osim mržnje bili sadržani i drugi motivi.⁴

Osim toga, nejasno je zašto Sud vjeruje da su snage Bosanskih Srba, koje su masakrirale desetine hiljada Muslimana širom Bosne u proljeće 1992. godine, sistematski ih mučili, ponižavali i silovali, uništavali i oskrnavili njihove džamije, trebale mrziti Muslimane manje nego što su ih mrzili Srbi iz okoline Srebrenice. Srbija je mogla razumno odgovoriti da, ako je srpska mržnja prema Muslimanima u proljeće 1992.godine proizvela sistematska masovna ubistva, silovanja, mučenja i uništavanje spomenika kulture, ali ne i genocidnu namjeru, onda se može razumno pretpostaviti da su tri godine kasnije Bosanski Srbi iz okoline Srebrenice mrzili Muslimane dovoljno da ih ubijaju, siluju i muče na masovnoj osnovi, ali ne dovoljno da pokažu genocidnu namjeru.

Isti je komandant, Ratko Mladić, bio na čelu snaga Bosanskih Srba 1992.godine i 1995.godine. Na osnovu principa komandne odgovornosti, Mladić je, u najmanju ruku, automatski kriv za genocid u Srebrenici koji su izvršili njegovi podređeni. Većina stručnjaka i svjedoka se slaže da je Mladić bio uključen u Srebreničku operaciju.⁵ Prema tome, navodno isti komandant koji je imao genocidnu namjeru u Srebrenici, nije imao genocidnu namjeru u masakrima koje su njegove snage počinile u drugim dijelovima Bosne. Ali Mladić nije rođen u području Srebrenice, i prije nego što je postao komandant Bosanskih Srba, on je služio vojsku u Hrvatskoj i zapadnoj Bosni.⁶ Tako je, prema sudskoj logici, genocidna namjera koju je on stekao, očigledno rezultat mržnje koju su njemu prenijeli lokalni Bosanski Srbi iz područja Srebrenice. Te iste mržnje koju Mladić očigledno nije pokazao prema Muslimanima iz susjedne enklave Žepa, koje je zarobio neposredno nakon Srebrenice bez masakriranja njenih stanovnika.⁷ Još jedanput, sudska interpretacija zahtijeva značajne logičke akrobacije.

⁴Daniel Jonah Goldhagen, *Hitler's willing executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Alfred A. Knopf, New York, 1996; Jonathan Steinberg, *All or nothing: The Axis and the Holocaust*, Routledge, London, 1992; Christopher R. Browning, *Ordinary men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland*, HarperCollins, London and Glasgow, 1992..

⁵See for example David Rohde, *Endgame: The betrayal and fall of Srebrenica*, Farrar Strauss and Giroux, New York, 1997; Jan Willem Honig and Norbert Both, *Srebrenica: Record of a war crime*, Penguin, London, 1996;

⁶Marko Attila Hoare, *How Bosnia armed*, Saqi Books, London, 2004, str. 32-40.

⁷James Gow, *The Serbian project and its adversaries: A strategy of war crimes*, C. Hurst and co., London, 2003. str. 189-190.

Sudska fiksacija apstraktno definirane "genocidne namjere" potakla je pitanje o motivu snaga Bosanskih Srba kada su masovno i sistematski ubili, silovali i mučili Muslimane u proljeće 1992.godine. Prema presudi: "Aplikantov (bosanski) argument ne odgovara činjenici da je osnovni motiv većeg dijela vodstva Bosanskih Srba da stvore veliku Srbiju ratnim osvajanjima ukoliko to bude potrebno, nužno zahtijevao uništenje Bosanskih Muslimana i drugih zajednica, već njihov progon."⁸ Dakle, ono što Sud govori je, ako je konačni cilj srpskih snaga sistematsko i masovno ubijanje Muslimana, onda se radi o genocidu. Ali ukoliko su srpske snage sistematski i masovno ubijale te iste Muslimane, na isti način, sa ciljem stvaranja velike Srbije onda to nije genocid. Još jedanput, ovo je ismijavanje bilo kojeg ozbiljnog razumijevanja genocida. Ukoliko genocid prestane da bude genocid samo zato što su ubistva u svrhu višeg cilja-kao što je stvaranje etnički čiste države-onda čak i holokaust, ili bar velik dio njega, prestaje da bude genocid.

Nacisti su mogli na osnovu ove logike, tvrditi u svoju odbranu da nisu nastojali da ubiju sve Jevreje, već samo da stvore rasno čisto Treće rajh. Da parafraziram Sud: "osnovni motiv većine nacističkih vođa stvaranje rasno čistog Trećeg rajha, ratnim osvajanjima ukoliko je neophodno, nije nužno zahtijevao uništenje Jevreja i drugih zajednica, već njihovo istjerivanje». Nacisti su, nakon svega, u početku pokušali da "riješe" jevrejsko pitanje u rajhu putem masovne emigracije i nanknadno putem deportacija na Madagaskar ili Sibir. Jevrejska emigracija iz rajha nije bila zabranjena sve do oktobra 1941.godine, do kada je masovno istrebljenje jevrejskih žena i djece od strane Einsatzgruppen već bilo dobrim djelom izvršeno.⁹ Izgleda da bi logika Međunarodnog suda pravde oslobodila od genocida Einsatzgruppen.

Ideja da masovna ubistva prestaju da budu genocid ukoliko njihova svrha nije ubijanje kao krajnji cilj, već neki navodni viši cilj kao etnički čista država-znači da su čitavi novi pogledi otvoreni za oslobađanje zločinaca od genocida. Nacisti bi mogli tvrditi da je njihovo ubijanje jevrejskih talaca bila samo odmazda za partizanske akcije. Oni su mogli tvrditi da je namjera pražnjenja geta bila samo kontrola širenja bolesti. Oni su mogli tvrditi da je rad do smrti radnih robova u Auschwitz-u i drugdje, bio samo namjera da

⁸Case concerning the application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), str.133;

⁹ Philippe Burrin, *Hitler and the Jews: The genesis of the Holocaust*, Hodder Arnold, London, 1989; Mark Roseman, *The villa, the lake, the meeting: Wannsee and the Final Solution*, Penguin, London, 2002, str. 48-54;

obezbijede Wehrmacht sa vojnim rezervama. Oni su mogli čak tvrditi da njihovo istrebljenje jevrejskih žena i djece nije rezultat genocidne namjere, već samo njihova namjera da obezbijede njemačke civile sa zaslonima.za lampe, komadima sapuna, kosom za lutke i drugim potrošačkim dobrima. Prateći argument Međunarodnog suda pravde do njegovog logičkog zaključka, genocid je efektivno određen kao nepostojeći. Također teško je pomiriti rezonovanje Međunarodnog suda pravde sa funkcionalističkom školom historičara holokausta, koji se prepiru da holokaust nije rezultat genocidne namjere nacističkog vodstva, već da ga je generiralo međusobno djelovanje natjecanja srednjerangiranih nacista i odgovarajućih grana birokratskog Rajha. Možete li nakon svega povjerovati da su nacisti izvršili genocid bez intencije?¹⁰

Napokon, ideja da su protjerivanje i genocid dvije sasvim različite kategorije, i da prva nužno ne implicira drugu, kao što to Međunarodni sud pravde tvrdi, je bila stoljećima glavna osobina poricatelja genocida. Zapisnik sa Wannsee konferencije koristi "evakuaciju" kao eufemizam za "istrebljenje", i ovo je bilo korišteno od strane onih koji su negirali holocaust da tvrde da nacisti nisu imali genocidnu namjeru.¹¹ Oni koji negiraju genocid nad Armenima rutinski tvrde da su Turci namjeravali samo da „deportiraju“ Armene, a ne da ih masakriraju. I to prisiljavanje stotina hiljada armenskih civila da marširaju kroz vrelu pustinju usred ljeta, bez osnovnih životnih namirnica, na način koji je doveo do smrti većine njih, nije bio genocidan.¹² Plan ustaša u Hrvatskoj, tokom II svjetskog rata, obično se interpretira na način da je postojala namjera da ubiju jednu trećinu Srba u njihovoj marionetskoj državi, drugu trećinu da istjeraju i preostalu trećinu da preobrate u rimokatolike¹³. Rezoniranje Međunarodnog suda pravde sugerira da, zbog toga što su ustaše nastojale da stvore etnički čistu veliku Hrvatsku, zbog toga što je to bilo izvodivo putem protjerivanja i zbog toga što su ustaše uistinu pokušale da protjeraju veliki dio srpskog stanovništva, onda oni nisu bili krivi za genocid.

¹⁰For discussions of the different schools of historical interpretation of the Holocaust, see David Cesarani (ed.), *The Final Solution: Origins and implementation*, Routledge, London, 1996; Omer Bartov, *The Holocaust: Origins, implementation, aftermath*, Routledge, London, 2000.

¹¹Roseman, *The villa, the lake, the meeting*, str.. 72-79.

¹²For example Guenter Lewy, "Revisiting the Armenian Genocide", *Middle East Quarterly*, Fall 2005..

¹³For example Edmond Paris, *Genocide in satellite Croatia, 1941-1945: A record of racial and religious persecutions and massacres*, American Institute for Balkan Affairs, Chicago, 1961., str.100.

Na putu oslobađanja Srbije od strane Međunarodnog suda pravde, mogu se dodati ostali faktori, uključujući odbijanje Suda da vidi genocidni uzorak u srpskim zločinima u proljeće 1992.godine, odbijanje Suda da prihvati srpsko uništavanje muslimanskog kulturnog nasljeđa kao dokaz genocidne namjere, i odbijanje da sudski pozove Srbiju da izruči necenzurisane zapisnike sa sastanaka vrhovne komande Srbije, kao što je bosanski pravni tim bezuspješno zahtijevao. Uzeto kao cjelina, sa svim logičkim kontradikcijama i školskim rezoniranjem, Presuda Međunarodnog suda pravde je presuda koja služi cilju zločinaca i onima koji negiraju genocid, a ne žrtvama. Ova presuda ne može biti logički opravdana pravnim principima, tako da mogu samo da zaključim da je politička u svojoj motivaciji. Nažalost, čini se da će oni koji traže pravdu za žrtve genocida morati da je traže negdje drugdje, a ne na međunarodnim sudovima.

Literatura

Bartov, Omer: *The Holocaust: Origins, implementation, aftermath*. Routledge: London, 2000.

Burrin, Phillippe: *Hitler and the Jews: The genesis of the Holocaust*. Hodder Arnold: London, 1989.

Browning, R.Christopher: *Ordinary men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland*. HarperCollins: London and Glasgow, 1992.

Cesarani, David (ed.): *The Final Solution: Origins and implementation*. Routledge: London, 1996.

Case concerning the application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), International Court of Justice, 26 February 2007.

Goldhagen, J. Daniel: *Hitler's willing executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*. Alfred A. Knopf: New York, 1996.

Gow, James: *The Serbian project and its adversaries: A strategy of war crimes*. C. Hurst and co.: London, 2003.

Hoare, Atila Marko: *How Bosnia armed*. Saqi Books: London, 2004.

Honig, Jan Willem and Both, Norbert: *Srebrenica: Record of a war crime*. Penguin: London, 1996.

Lewy, Guenter: 'Revisiting the Armenian Genocide'. *Middle East Quarterly*, Fall 2005.

Paris, Edmond: *Genocide in satellite Croatia, 1941-1945: A record of racial and religious persecutions and massacres*. American Institute for Balkan Affairs: Chicago, 1961.

Rohde, David: *Endgame: The betrayal and fall of Srebrenica*. Farrar Strauss and Giroux: New York, 1997.

Roseman, Mark: *The villa, the lake, the meeting: Wannsee and the Final Solution*. Penguin: London, 2002.

Steinberg, Jonathan: *All or nothing: The Axis and the Holocaust*. Routledge: London, 1992.